

Metoderapport til SKUP 2017

Prosjekt: «Luftslottet Dale», Stavanger Aftenblad

Reportasjer og nyhetsartikler: 28. januar 2017 – 03. januar 2018

Journalister: Elisabeth Risa, Hans Petter Aass, Ove Heimsvik, Filip Blaauw

LØRDAG 28. JANUAR 2017

144 SIDERS HELGEAVIS

Stavanger Aftenblad

UKE 04 NR. 125. ÅRGANG · LØSSALG: KR. 35,00

www.aftenbladet.no

Luftslottet

► På Dale ville fylkespolitikerne lage Nord-Jærens mest attraktive boligområde. **Millionene rant ut, ikke et eneste spadestikk ble tatt.** Her er historien om hvordan alt gikk galt.

Innholdsfortegnelse

1. Idé	2
2. Metoder	3
2.1. Excel	4
2.2. Systematisering av årsrapporter	5
3. Å bygge sitt eget datasett	6
3.1. Hovedbøkene	7
3.2. Reiseregningene	7
3.3 Restaurantene	8
3.3. Hvorfor brukte vi ikke OCR (Optisk tegngjenkjenning)?	9
4. Ryddejobben	9
4.1. OpenRefine	9
4.2. Masterfilen Dale	9
4.3. Databasen: BackEnd/FrontEnd – slik tenkte vi	10
4.4. Migrering til database	10
5. Detaljene	11
5.1. Digital, søkbar tidslinje	11
5.2 Slik gikk vi frem for å hente ut informasjon om innkjøpslovbrudd	12
5.3. Styremøtene digitalisert	13
6. Styrets ansvar	14
7. Den daglige lederen	15
7.1. Gjennombrudd for innsyn i avsluttet straffesak.	15
7.2 Korrupsjonsanklagene	16
8. Motstand og etiske utfordringer	17
8.1. Daglig leder nekter oss adgang	17
8.2. Fylkeskommunen makulerer dokumenter	18
8.3. Daglig leder avviser alle forsøk på personlig intervju	18
8.4. PFU-klage	19
8.5. Vårt arbeid ville koste liv	19
9. Noen funn og konsekvenser	20

1. Idé

Det skulle bli regionens mest attraktive boområde. Det ble et millionsluk. Fylkespolitikerne i Rogaland drømte i årevis om å gjøre Dale-området om til regionens mest attraktive bydel. Utviklingen av det idylliske området ved Gandsfjorden skulle skje gjennom aksjeselskapet Dale Eiendomsutvikling, heleid av Rogaland fylkeskommune.

Men drømmen ble et mareritt – og millionene rant ut.

Store beløp ble brukt for å holde bygningene noenlunde ved like og utleiedriften i gang, og flere titalls millioner skattekrone ble brukt på å planlegge en fremtid som aldri kom. Det er ikke bygd en eneste grunnmur, ikke lagt én meter vei til Dale.

Da fylkeskommunen til slutt bestemte seg for å avslutte prosjektet, var sentrale politikere så lei av hele Dale at de ville gi vekk den gigantiske praktieiendommen gratis. For å bli «kvitt driden», som tidligere fylkesordfører Janne Johnsen senere skulle uttrykke det til Aftenbladets journalister.

Hvordan kunne det gå så galt? Hvor mye penger gikk egentlig med før de luftige planene ble skrinlagt? Og ikke minst – hva ble alle millionene som ble overført fra fylkeskommunen brukt på?

Dette var utgangspunktet for Aftenbladets reportere Elisabeth Risa, Hans Petter Aass og Ove Heimsvik. Vi har gått gjennom alt som finnes av dokumentasjon. Vi har lest årsrapporter og styrereferater og trålet tusenvis av regnskapsbilag og fakturaer. Vi har gått gjennom reiseregninger og utlegg.

Alt for å få oversikt over millionene som er brukt på konsulentselskaper, advokater og medierådgivere, bespisning, alkohol og reisevirksomhet.

Vår webutvikler har medvirket med å systematisere materialet i en søkbar database som senere ble rensket for personopplysninger, og publisert på Aftenbladet.no for at leserne selv skulle kunne se hvor Dale-pengene gikk. Vi hadde også et ønske om at tilgjengeliggjøringen skulle fungere som en invitasjon til leserne om å grave med oss.

Det lå i kortene at oppgaven med å gå gjennom all tilgjengelig dokumentasjon om et så stort offentlig prosjekt ville bli svært tidkrevende. Aftenbladets ledelse bestemte seg likevel for å bruke store ressurser på en oppgave som ble definert til å være i kjernen av journalistikkens samfunnsoppdrag.

Vi vet ikke om det noen gang før – innenfor mediene – er gjort en så omfattende og detaljert metodisk framstilling av offentlig pengebruk som under dette prosjektet.

Aftenbladets historie om Dale er fortellingen om politikernes prestisjeprojekt som gikk fullstendig av skinnene og om en daglig leder som ble ansatt uten at den nye arbeidsgiveren fikk vite at han var under politietterforskning for økonomisk utroskap.

Gjennom det svært omfattende graveprosjektet «Luftslottet Dale» har Aftenbladet avdekket en nærmest uvirkelig historie om offentlig pengebruk.

2. Metoder

Reportasjeserien «Luftslottet Dale» kombinerer tradisjonelle journalistiske virkemidler som intervjuer og innsynsbegjæringer med kraften og mulighetene datastøttet journalistikk gir.

Bakgrunnen for vårt prosjekt var at det fylkeskommunalt eide selskapet Dale Eiendomsutvikling AS ikke hadde lyktes med sitt oppdrag om å bygge en moderne, framtidsrettet bydel på en fylkeskommunal giganteeiendom i Sandnes kommune. Dale var kjent over hele Rogaland fordi fylkets største psykiatriske institusjon i flere tiår hadde tilhold på den naturskjønne tomten ved Gandsfjorden.

I 2015 bestemte fylkestinget seg for å avvikle DE AS. Selskapet hadde blitt et eneste pengesluk og det viste seg umulig å komme noen vei med utvikling av eiendommen.

Det var klart at flere titalls millioner offentlige kroner hadde gått med i sluket, og en politisk vedtatt revisjon hadde forsøkt å finne svar på hva som hadde gått galt. Vi mente revisjonsrapporten manglet flere vesentlige elementer. Ikke minst lurte vi på hva pengene egentlig var brukt til.

Vi bestemte oss tidlig for å vie mest oppmerksomhet på årene fra 2009 og framover. Det var i denne perioden en ny og ambisiøs daglig ledelse kom på plass og millionoverføringene fra fylkeskommunen virkelig skjøt fart.

Arbeidet med graveserien «Luftslottet Dale» startet 18. januar 2016, da Aftenbladet sendte den første innsynsbegjæringen til fylkesrådmann Trond Nerdal. Uka etter fikk vi innsyn i 457 fakturaer, betalt av Rogaland fylkeskommune på vegne av DE AS.

I løpet av det neste året samlet vi inn et enormt antall opplysninger. Det omfattet skriftlig dokumentasjon fra Dale Eiendomsutvikling AS, Rogaland fylkeskommune, Stavanger kommune, Sandnes kommune, Kristiansand kommune, politiet, domstolen, Brønnøysundregistrene og flere privatpersoner og private virksomheter. Til sammen dreier det seg om titusenvise av fakturaer, bilag og dokumenter. Den langt største delen av det skriftlige materialet ble samlet inn som følge av flere titalls innsynsbegjæringer.

I denne sammenheng nevner vi at vi ikke ønsket å be fylket eller selskapet selv om å sette sammen nøkkeltall eller framlegge driftsbudsjetter og samlede

oppsummeringer av aksjeselskapets utbetalinger. Vi ønsket tilgang til fakturaene – og senere reiseregningene – i papirformat. Selv om vi var klar over at det ville være en formidabel jobb å gå gjennom seks år av det fylkeskommunalt eide selskapets virksomhet på denne måten, mente vi dette ville være den eneste måten som kunne sikre full oversikt over pengebruken.

Bare for fakturaer fantes det 36 ringpermer med opp mot 200 bilag i hver perm. Vi leste hvert bilag og plottet opplysningene i egne regneark. På grunn av at bilagene var en blanding av fakturaer, små og store kvitteringer, håndskrevne lapper og ulike skjemaer, var det kun en manuell gjennomgang som ville gi god nok kvalitetssikring.

I tillegg gjennomførte vi intervjuer og bakgrunnsamtaler med godt over hundre personer for å forsøke å komme til bunns i en sak som opptok mange mennesker i Rogaland, men som flere politikere og andre ansvarlige ikke var særlig interessert i å bistå med å belyse.

Det enorme tilfanget av opplysninger måtte systematiseres, noe som blant annet ble gjort ved å bygge egne datasett. Etter hvert som vi gravde, forsto vi at mye av det vi satt på kunne være svært kontroversielt og etisk utfordrende. Vi opplevde dessuten allerede tidlig i prosessen å bli motarbeidet fra sentrale aktører.

Vi ble altså avhengig av å utvikle løsninger som gjorde oss i stand til å kontrollere at vi ikke trådte feil, når vi skulle håndtere fjellet av informasjon vi satt på.

2.1. Excel

Etter første innsynsbegjæring fikk vi fra administrasjonen i ROGFK en minnebrikke med kopi av fakturaer. Brikken inneholdt rundt 400 fakturaer fra konsulentselskaper som var videresendt fra Dale til fylket. Vi sorterte dem i Excel:

<ul style="list-style-type: none">● Fakturanummer● Betalt av● Betalt til● Fakturadato● Forfallsdato	<ul style="list-style-type: none">● Produktbeskrivelse● Beløp● Type● Kontoplan● Prosjekt
---	--

Etter å ha gjennomgått materialet, så vi at vi umulig kunne ha mottatt alt vi hadde bedt om innsyn i - alle utbetalinger fra selskapet tilbake til 2005 og frem til desember 2014. Så langt hadde vi kun kartlagt noen titalls millioner. For å skaffe full oversikt dro vi til Dale. Vi ble sluppet inn i et rom der fakturaene ble oppbevart - i 36 røde ringpermer. Det var åpenbart at selskapet selv satt på langt flere fakturaer enn de som var oversendt fylkeskommunen.

Men ifølge daglig leder i Dale Eiendomsutvikling var det ikke like åpenbart at vår innsynsbegjæring også gjaldt innsyn i disse dokumentene. Han var ikke begeistret for at vi skulle grave i selskapet han ledet. Den daglige lederen ba oss sende inn en

ny innsynsbegjæring, «så får vi se», som han sa. Men det ble ikke opp til daglig leder å innvilge et nytt innsynskrav om permene på Dale. Fylkesrådmann Trond Nerdal var helt klar på at vi skulle ha tilgang til dokumentene.

Av formelle årsaker ønsket imidlertid ikke fylkeskommunen at vi skulle flytte permene fra Dale til redaksjonen. At ringpermene sto på Dale, nesten tre mil unna vår hovedredaksjon, skulle by på noen utfordringer. Eneste mulighet var å kjøre fram og tilbake. I noen intensive uker hadde vi også med oss fem studenter fra journalistutdanningen ved Universitetet i Stavanger for å bistå arbeidet.

Mengden permer – og vårt krav til nøyaktighet – medførte at vi måtte organisere en kontrollfunksjon etter at permene var fullstendig gjennomgått. En leste opp fra Excel-arket, i hovedsak beløp, dato, produktbeskrivelse og firmanavn. Den andre kontrollerte opplesningen fra faktura til faktura. Når alt var gjennomgått kvitterte vi ut og la permen inn i et eget system i **Google Spreadsheet** som ferdig.

I løpet av sommeren 2016 ble Dale Eiendomsutvikling avvirket og bygningsmassen solgt og overtatt av private. Fylkeskommunen flyttet etter hvert de delene av selskapets dokumenter de mente de var pliktige til å oppbevare til fylkeshuset i Stavanger, og vi fikk tildelt kontor her. Det var en lettelse å slippe den lange reisen til et sted der vi følte oss lite velkomne.

2.2. Systematisering av årsrapporter

Fra Brønnøysund-registrene innhentet vi samtlige av selskapets årsrapporter fra etableringen i 1997. Vi ønsket i første omgang å gjøre en rask analyse av driftsresultater, balanse, likviditet, lønnsutgifter og driftskostnader.

Vi gikk systematisk gjennom revisors beretninger og skaffet oversikt over styremedlemmer, antall ansatte og årsverk. Ved å systematisere slike nøkkeltall og opplysninger kunne vi raskt vurdere kostnadsbruk og driftsresultat. Slik kunne vi se pengebruken på en tidslinje og på et overordnet nivå vurdere økonomiutviklingen.

3. Å bygge sitt eget datasett

Noe av det mest utfordrende med å bygge sine egne datasett, er å være helt konsekvent i taggingen. I tillegg ble det helt avgjørende at vi bygget et system som gjorde det mulig å «kommunisere» med fakturapermene, slik at vi kunne finne igjen hver enkelt faktura i etterkant – ikke minst for å unngå dobbeltføring. Vi logget hver Excel-kolonne med navn på perm, samt det unike referansenummer fra hver faktura.

Slik oppdaget vi at de samme fakturaene som var sendt til fylkeskommunen som PDF'er – og som vi alt hadde registrert – også var blant de flere tusen dokumentene som lå i de 36 røde ringpermene på Dale.

Det ble for omfattende å lete opp hver faktura – selv om disse var søkbare gjennom Excels filter-funksjon. Det viste seg raskere og tryggere å føre dem på ny, for så å gå manuelt gjennom disse i etterkant. Målet var blant annet å sortere ut eventuelle dobbeltføringer. For å kvalitetssikre brukte vi også Excel sin duplikat-funksjon.

Ved å bruke funksjonen duplikater, identifiserte vi om eventuelle kolonner var dobbeltført. Vi var nøye med å kopiere de originale dataene til et annet regneark før vi slettet de dupliserte verdiene. Skulle vi ved et uhell komme til å slette data i forbindelse med dupliseringen, ville det vært en stor å jobb å finne tilbake til opplysningene vi hadde mistet.

Da arbeidet var gjort, hadde vi ført rundt 6000 rader med utgifter og refusjoner, samt noen få kreditnotaer. Til slutt satt vi med rundt 40 ulike Excel-ark som hver inneholdt mellom 150 og 200 fakturaer. I alt kartla vi utgifter for over 99 millioner kroner.

Disse måtte vi “vaske” for å sørge for at alle navn på de aktuelle virksomhetene som hadde fakturert Dale Eiendomsutvikling ble stilet likt og korrekt. Til dette brukte vi GoogleRefine – mer om dette siden.

Det ble tidlig klart at vi ønsket å finne ut hvor mye som ble brukt på reparasjoner, konsulenter, advokater, reiser, mat og så videre. En stor ryddejobb i de 6000 radene var å kategorisere utgiftene i hoved- og underkategorier. Første del av denne ryddejobben foregikk i Excel. Siden flere personer hadde bidratt med plotting, gjorde vi først av alt en standardisering av kategorier og skrivemåter.

Dette arbeidet tok flere måneder, og ble til dels gjort mens vi parallelt holdt på med andre journalistiske prosjekter. Skulle vi skaffe det fulle bildet over pengebruken på Dale, var det imidlertid ikke nok å gå gjennom ringpermene med fakturaer.

3.1. Hovedbøkene

En hovedbok er en liste over alle kontoer en virksomhet benytter, og hva som er bokført på de ulike kontoene. I hovedboken skal alle transaksjoner sorteres systematisk i forhold til den konto som benyttes.

Dale Eiendomsutviklings hovedbøker bestod av kvitteringer og dokumenter lagret i svarte ringpermer i selskapets lokaler på Dale. Her var alle transaksjoner knyttet til et bestemt aspekt av virksomheten som salg, markedsføring eller menneskelige ressurser. Blant dokumentene var alt fra håndskrevne lapper, nær uleselige og falmede kvitteringer, oversikter over periodiserte beløp til e-poster som beskrev refusjoner og reklamasjoner. I hovedbøkene lå også refusjonsskjemaene for de ansatte som beskrev utlegg til kaker, blomster, Vinmonopolet, restaurantregninger og noen ganger utlegg på reiser.

Det var også ved å studere og føre opp hvem som hadde godkjent utgiftene vi kunne dokumentere at daglig leder i de langt fleste tilfellene signerte og attesterte sine egne restaurantbesøk. I enkelte tilfeller kunne det se ut som om noen av bilagene hadde havnet i hovedbøkene for å skjule representasjonsutgiftene for styreleder. Styreleder uttalte senere at flere av restaurantutgiftene aldri ville blitt godkjent om hun hadde fått dem forelagt til attestering.

3.2. Reiseregningene

Vi ønsket også tilgang til opplysninger om reisevirksomheten til de ansatte. Da vi fikk tilgang til reiseregningene, ble det raskt klart for oss at vi stod overfor en ny, formidabel oppgave. Blant annet fordi flere av bilagene også her besto av håndskrevne vedlegg og kvitteringer, andre kvitteringer var slitt av tidens tann og noen av reiseregningene var ført på en så lite kurant måte at heller ikke Dale Eiendomsutviklings egen regnskapsansvarlige senere kunne forklare dem til oss.

Ingen av journalistene som jobbet med prosjektet har økonomisk utdanning. Blant annet som følge av de uklare reiseregningene, knyttet vi til oss en revisjonsekspert ved Universitetet i Stavanger. Heller ikke han klarte å forstå sammenhengen i flere av reiseregningene. At utgiftene ved reisene i en rekke tilfeller var splittet opp og lå i forskjellige permer, kompliserte gjennomgangen. Vi tagget reisene med egne navn, slik at vi til slutt kunne samle utgiftene under fellesposter og avdekke totalkostnadene for enkeltreiser. Eksempelvis ble utgifter til Tallinn tagget med «Tallin-turen» i Excel-arkene.

Siden det var flere turer til Tallinn, ble disse utgiftene sortert med unike koder. Videre brukte vi datoreferanser for å sikre oss at det dreide seg om samme reise. Enkeltutgifter, som barregninger, hotell- og flykostnader som ikke lå i selve reiseregningene, kunne vi derfor sammenstille. Slik ble vi i stand til å dokumentere de reelle utgiftene på hver enkelt reise. Vi så flere eksempler på at reiseregninger som styreleder skulle attestere var langt mer beskjedne enn det som til slutt ble totalbeløpet for selve reisen. Dette fordi bar- og restaurantregninger lå i hovedbøkene, mens ukontroversielle utgifter som fly og hotell lå i de regulære reiseregningene i de røde ringpermene. Vi så også flere eksempler på at de største utgiftene ved reiser der flere Dale-ansatte deltok, lå på reiseregningene til noen av de andre ansatte. Disse regningene attesterte daglig leder selv.

3.3 Restaurantene

I forbindelse med gjennomgangen av fakturaer, hovedbøker og reiseregninger oppdaget vi raskt at Dale Eiendomsutvikling AS hadde hatt betydelige utgifter knyttet til mat og drikke på det offentliges regning.

Det var åpenbart for oss at alkoholutgiftene kunne si noe om forholdet ledelsen i Dale Eiendomsutvikling AS hadde til bruken av de fylkeskommunale midlene selskapet var satt til å forvalte.

Etter å ha gått gjennom alle utbetalinger til restaurant/uteliv, tagget vi dem i Excel slik at vi kunne gjøre konkrete søk. Til dette etablerte vi systemer som samstemte med opplysningene vi hadde funnet i ringpermene, hovedbøkene, refusjonskrav og reiseregningene slik at vi kunne finne igjen utgiftene. Vi tagget slik:

<ul style="list-style-type: none">• DATO PÅ KVITTERING• HVA/ANLEDNING• HVEM SPISTE• UTGIFT I NOK• VALUTA	<ul style="list-style-type: none">• NAVN PÅ RESTAURANT• TYPE ALKOHOL• ALKOHOL I NOK• VALUTAKURS• ATTESTERT AV
--	---

Oppstillingen ga full oversikt. Etter å ha studert samtlige kvitteringer fra selskapet i den aktuelle perioden, fylte Excel-arket «Bare alkohol» til slutt mer enn 560 enkeltrader med alkoholenheter betalt av Dale Eiendomsutvikling AS.

Universitetslektor Lars Atle Kjøde underviser i revisjon ved Universitetet i Stavanger:

«Jeg tror knapt jeg har sett noen som er så mye ute og spiser og drikker på et selskaps regning. Det blir ikke mindre spesielt av at dette finner sted i en offentlig eid virksomhet med få ansatte.»

3.3. Hvorfor brukte vi ikke OCR (Optisk tegngjenkjenning)?

Optisk tegngjenkjenning er en teknikk for elektronisk eller maskinell oversettelse av trykte bokstaver eller håndskrift. På grunn av at bilagene var en blanding av fakturaer, små og store kvitteringer, håndskrevne lapper, ulike reiseskjema og refusjonsskjema vurderte vi at det kun var manuell gjennomgang som ga god nok kvalitetssikring. Etter siste perm hadde vi ca 6000 rader med utgifter og refusjoner, og noen kreditnotaer. I alt utgifter for over 99 MNOK.

4. Ryddejobben

4.1. OpenRefine

Excel-filene ble konvertert inn i OpenRefine (tidligere GoogleRefine). Verktøyet er laget for å vaske store mengder data og passet til å rydde opp i vårt materiale. Vaskejobben ble systematisert i tre trinn: Først vasket vi fakturafilene, deretter utgiftene fra hovedbok, deretter reiseregningene. For å kunne stile alt likt, slik at vi kunne begynne å lage komplette analyser og pivoter, måtte vi jobbe oss gjennom noen tunge runder med omstruktureringer.

Vi hadde ikke vært oppmerksomme nok i starten på å tilrettelegge for et likt system for hovedbok, fakturaer og reiser. Derfor hadde de ulike utgiftene fra disse permene ulik struktur. Det medførte en del prøving og feiling før vi til slutt fant et system som ble så solid at vi kunne jobbe alle utgiftene sammen i et felles regneark.

I OpenRefine kunne vi igjen kjøre sjekker mot duplikater og ulike skrivemåter i f.eks. firmanavn. Vi fjernet kolonner som ikke skulle publiseres, og slo sammen andre kolonner for å øke lesbarheten. Det var avgjørende å ha datoer i riktig format, noe vi kunne sjekke og korrigere i OpenRefine. Programmet var nyttig for å gjøre raske filtreringer og søk, som igjen dannet ideer for hvordan vi skulle presentere datasettet.

4.2. Masterfilen Dale

Etter ryddejobben i OpenRefine satt vi igjen med en masterfil som nå var søkbar for alle utgifter både fra hovedbok, fakturaer og reiseregninger.

Utfordringen vår nå ble at dette etter hvert skulle publiseres slik at leserne selv kunne undersøke pengebruken. Et annet viktig poeng med å publisere alle utbetalingene, var at vi ville gi de omtalte selskapene og andre involverte mulighet til å ettergå opplysningene vårt arbeid hadde frembrakt. Slik kunne vi få avslørt feil eller uregelmessigheter med tanke på duplikater, forfalskninger eller andre uregelmessigheter. [Hele Databasen: Søk i Dale-utbetalingene](#)

4.3. Databasen: BackEnd/FrontEnd – slik tenkte vi

Vi følte vi satt på en gullgruve. Masterfilen ga en sjeldent detaljert og finmasket oversikt over bruken av offentlige midler på Dale.

Spørsmålet var om den var for detaljert til å kunne publiseres. Hvor skulle grensen gå for hva som var etisk forsvarlig? Skulle vi fortelle om hvem som spiste med hvem – vi hadde registrert over 180 bar- og restaurantbesøk - skulle enkeltpersoner gjengis ved navn, skulle ektefeller som hadde vært med på reiser navngis, skulle ansatte på Dale, og som ikke jobbet i ledelsen der, navngis?

Løsningen ble todelt:

- Vi lagde en database som fungerte i BackEnd, med alle rådata.
- Vi gikk gjennom alt for å sortere ut navn og opplysninger som av redaktørkollegiet ble vurdert til å være av for sensitiv karakter. Dette ble vår FrontEnd-database som nå skulle klargjøres og migreres.

4.4. Migrering til database

Etter filtreringen satt vi igjen med rader som skulle konverteres til et maskinvennlig og uniformt format. Hver rad fra Excel ble via OpenRefine konvertert til CSV, og deretter til JSON-objekter med følgende felter:

<ul style="list-style-type: none"> • ID-nummer (tall) • Betalt av (Firmanavn) • Betalt til (Firmanavn) • Fakturadato (DD.MM.ÅÅÅÅ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Beskrivelse (tekst) • Beløp (tall) • Type A (kategori) • Type B (subkategori)
---	--

JSON-filen ga oss datagrunnlaget for datasettet til FrontEnd-løsningen, og gjennom flere "vaskinger" av listene hadde vi sørget for at alle felter var fylt, også med samme skrivemåte. ID-nummer sørget for at vi kunne gå direkte til en faktura med URL-parameteret «faktura-ID» Neste steg var å bygge en struktur som lot oss bla i hovedkategorier (type A) og se hvilke utgiftsposter som fantes (type B). I hver utgiftspost listet vi deretter ut firmaer eller personer som ble utbetalt:

<ul style="list-style-type: none"> • "id": 4956, • "paidBy": "DE AS", • "paidTo": "Advokatfirma Sekse", • "invDate": "23.12.2011", 	<ul style="list-style-type: none"> • "description": "Juridisk bistand" • "amount": "23750", • "typeA": "Advokat", • "typeB": "Salær"
--	--

Ved å gå til *typeb=Salær&firma=Advokatfirma Sekse* kunne vi liste ut alle utbetalinger til Sekse i kategorien Salær.

Det var nødvendig å kombinere parametere som firmanavn og kategorier, siden enkelte fakturaer fra samme firma kunne være i ulike kategorier. Et eksempel på det er "Daglig leder" som fikk tilbakebetalt utgifter i flere kategorier, som reiser, personal, mat/drikke etc. Ved å kombinere parameterne, kunne vi sikre at summering ble riktig.

I FrontEnd-appen har vi programmert inn logikk som omformer firmanavn til url-vennlige parametere. Dato-feltene blir også gjenkjent som gyldige datoformater, og derfor kan utgiftene sorteres på dato, samt alfabetisk i de andre feltene. Vi hadde mange innganger til de ulike utgiftene og utbetalingene. Ved å sortere i to kategorier med både betalt til og av, kunne vi lage ruter til de ulike oversiktene over utgifter.

5. Detaljene

5.1. Digital, søkbar tidslinje

I forbindelse med omfattende prosjekter som Aftenbladets Dale-granskning, er det helt nødvendig og avgjørende at det vi forteller er korrekt. En liten detaljfeil kan bli brukt til å ødelegge hele prosjektets troverdighet. En fellelse i Pressens Faglige Utvalg kan overskygge vesentlige samfunnsavsløringer. I dette tilfellet visste vi det var mange som ville lese vårt arbeid med lupe når artiklene skulle publiseres.

Vi gjorde derfor tiltak for å kvalitetssikre arbeidet. En digital, søkbar tidslinje som tar opp i seg alle viktige hendelser i selskapet, gir journalistiske muligheter samtidig som den fungerer som en kontrollfunksjon.

Tidslinjen besto av flere lag. Vi la inn viktige avgjørelser fattet i samferdselspolitikken i Rogaland, beslutninger tatt av fylkespolitikkerne om trasévalg og strategivalg for Nord-Jæren, avgjørelser om stadig nye pengeoverføringer til Dale Eiendomsutvikling osv. Slik kunne vi analysere oss frem til gode ingresspoeng. Blant annet kunne vi lage sammenstillinger rundt administrasjonens pengebruk og se hvordan dette passet overens med hva som ble besluttet i fylkespolitikken.

Da viste det seg for eksempel at daglig leder samme dag som selskapet ble besluttet nedlagt og eiendommen solgt, tok med seg kunder ut på en større middag. Eller at det etter beslutning om salg fortsatt ble foretatt reiser der den daglige lederen var på utenlandsturer for å finne investorer til prosjektet. Vi lagde også tidslinjer i Excel der vi analyserte når på året og hvilke år selskapet hadde høyest pengeforbruk. Dette sammenstilte vi med beslutninger tatt i fylkespolitikken.

Slik avdekket vi at det ble foretatt en kostbar utenlandsreise til Tallinn for flere ansatte med følge omtrent samtidig som selskapets revisor informerte styret om at pengekassen var tom. Revisor mente det var så lite handlingsrom igjen at styret var forpliktet til å handle etter aksjeloven.

Vi avslørte også at daglig leder i slutten av mars 2013 informerte styremedlemmene om at selskapet var i så dårlig økonomisk forfatning at pengebeholdningen ville ta slutt i løpet av et par måneder. Det var derfor nødvendig å be fylkestinget om ekstra midler. Uken etter tok han med seg åtte medarbeidere og fem ansatte på teambuilding til et fem-stjerners hotell i Tallinn. Turen, som kostet det fylkeskommunale aksjeselskapet minst 118.000 kroner, ble aldri styrebehandlet.

Drøyt to uker etter at delegasjonen hadde kommet hjem fra Estland, vedtok politikerne i fylkestinget å overføre 7,5 millioner kroner i ekstra tilskudd til Dale for å berge selskapet ut av likviditetskrisen. Fylkeskommunen ante ingenting om denne turen da de fattet sitt vedtak. Ifølge selskapets egen årsrapport ble Dale totalt tilført drøyt 20,3 millioner kroner fra fylkeskommunen bare i 2013.

Vi laget også flere andre slike tidslinjer på egne tema. Blant annet ansettelsesprosessen, da daglig leder ble tilsatt i 2009, byggeprosessen da daglig leders private bolig ble bygget osv. Mer om dette senere.

5.2 Slik gikk vi frem for å hente ut informasjon om innkjøpslovbrudd

Vi så raskt at flere virksomheter hadde fakturert Dale for langt over 500.000 kroner, som på dette tidspunktet var nedre grense for anbud. På Doffin, der offentlige virksomheter søker tilbud på arbeid som skal utføres, fant vi kun én utlysning fra Dale etter 2008. Det virket ikke som om ledelsen hadde praksis for å benytte Doffin.

At Rogaland fylkeskommunes heleide aksjeselskap skulle forholde seg til regelverket om anbud, var hevet over enhver tvil, ifølge fylkesrådmann Trond Nerdal. Vi kunne

også se av dokumentene vi satt på at ansatte i Dale-selskapet var sendt på kurs til Oslo for å lære seg regelverket om offentlige anbud.

Vi åpnet Excel-arket og satte på filter for «firmanavn» for å undersøke hvordan DE AS hadde forholdt seg til dette i praksis. Når man jobber med store lister/tabeller i Excel, er filterfunksjonen svært nyttig. Det er enkelt å filtrere på utvalgte kriterier, slik at kun utvalgte rader vises. Slik fanget spesielt ett selskap vår interesse; det estiske firmaet Koko Architects. De hadde oppdraget med å tegne ut starten på det som skulle bli en ny bydel i Sandnes. Vi ville mer systematisk til verks i forhold til Koko.

På nettsidene til Koko fant vi forseggjorte presentasjoner – også animasjoner – som viste hvordan arkitektene i Tallinn så for seg framtidbyen Dale. Regningen for arbeidet, som aldri var lyst ut, oversteg anbudsgrensene med flere millioner kroner. Selv den daglige lederen innrømmet i ettertid at oppdraget med å tegne bebyggelsen ved Gandsfjorden skulle vært satt ut på anbud. Også flere andre selskaper ble tildelt oppdrag som oversteg beløpsgrensene, uten at oppdragene ble satt ut på anbud. Ikke minst gjaldt dette innenfor kommunikasjon.

5.3. Styremøtene digitalisert

Før vi møtte sentrale styremedlemmer og styreleder ønsket vi å gå gjennom styremøtene. Vi ønsket å se problemstillingene styret hadde vært opptatt av. Løsningen ble å ta for seg protokollene og referatene. Fremsto noe uklart i styrereferatene gikk vi inn i møteinnkallingene. Vi tagget slik:

<ul style="list-style-type: none">• DATO FOR STYREMØTE• MØTESTED• TID• DELTAKERE FRA STYRET/ADM• MELDT FORFALL	<ul style="list-style-type: none">• EKSTERNE DELTAKERE• SPØRSMÅL OM KOSTNADER• ANDRE VIKTIGE MERKNADER• GÅRDEN• SALG AV EIENDOMMEN
--	--

Jobben var krevende, men ga resultater. Kun ved **ett tilfelle** i de aktuelle årene kunne vi se at styremedlemmer faktisk hadde stilt kritiske spørsmål om pengebruken til konsulentbruken. Det var da selskapets ledelse ønsket å fornye profilen. Prosjektnavnet «Vitale Dale» var ikke fengende nok.

Daglig leder ville bruke reklamebyrået Fasett (fordi en innleid kommunikasjonsansatt anbefalte dem) til jobben. Noen styremedlemmer stilte spørsmål ved om det var behov for ytterligere reklameutgifter, hva slags kostnader dette ville medføre og om beløpet ville overstige beløpsgrensen for anbudsutlysning. Det ble forsikret om at det ikke ville skje. Vi kunne i ettertid dokumenter at kostnadene kom på godt over 1,3 millioner kroner – langt over anbudsgrensen.

Verre ble det da styret ikke var fornøyd med de to navneforslagene byrået kom opp med. Begge ble rett og slett vraket. I stedet valgte styret å gå for en navnevariant de bestemte selv i møtet. Det nye navnet ble «Dale» - navnet stedet har hatt i flere

hundre år. Ingen styremedlem stilte spørsmål om hva navnejakten kostet, selv om noen i forkant hadde vært usikre på om de skulle leie inn et reklamebyrå.

6. Styrets ansvar

“Styremedlemmer kan dømmes til å erstatte tap som de forsettlig eller uaktsomt påfører andre eller medvirker til, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven §17-1 samt visse særregler.”

Vi har i løpet av denne artikkelserien reflektert, beskrevet og problematisert hvor reelt styreansvaret for styremedlemmer innen offentlig forvaltning egentlig er. I sakene har vi påvist hvordan store midler som er brukt på eiendommen – uten resultat. Vi har kunnet gå detaljert inn i pengebruken fordi vår gjennomgang av selskapets økonomi beskriver pengebruken i detalj.

Selv om aksjeloven i utgangspunktet er helt klar på at styremedlemmer kan bli stilt personlig ansvarlige overfor selskap eller eiere, er det tydeligvis vanskelig å «måle» dette i et offentlig eid selskap med et styre sammensatt av folkevalgte.

Advokat Per M. Ristvedt i advokatfirmaet Schjødt undersøkte sammen med høyesterettsdommer Ingvald Falch rettspraksis innen styreansvar. De fant ut at det fra 2000 til 2015 ble avsagt endelig dom i saker knyttet til styreansvar i rundt 150 saker. Tilsynelatende finnes det knapt saker der styremedlemmer fra offentlige selskap – altså i svært stor grad politikere – har blitt forsøkt stilt til ansvar for sine gjerninger som styremedlemmer. Skyldes dette at det ikke begås forsettlige eller uaktsomme feil i offentlige eide selskaper? Eller har det oppstått et juridisk vakuum for folkevalgte som i noen tilfeller har godt betalte styreverv som en del av sitt politiske virke?

Flere styremedlemmer uttalte til oss at de «lyttet» til daglig leder og revisor. Ifølge jurister innen skatterett vi har intervjuet, er ikke det godt nok. Selv om revisor har godkjent et årsregnskap eller en transaksjon, har hvert enkelt styremedlem et selvstendig ansvar. I ytterste konsekvens også et straffeansvar som også kan utløses av grov uforstand. Det spesielle med aksjeselskap innen offentlig forvaltning er at styremedlemmene ikke forvalter sine egne midler, men fellesskapets. Dette er et av områdene vi vil fortsette å problematisere i artikler i 2018.

7. Den daglige lederen

I forbindelse med intervjuer og kildesamtaler tidlig i prosjektet, hørte vi rykter om at den daglige lederen skulle ha blitt politianmeldt av sin forrige arbeidsgiver. Angivelig skulle Kristiansand kommune anmeldt ham for underslag omtrent på den tiden da mannen ble ansatt som daglig leder i Dale Eiendomsutvikling.

Flere senere undersøkelser styrket mistanken om at dette var riktig. Vi søkte derfor innsyn i dokumenter fra kontrollutvalget i Kristiansand kommune fra 2008 og 2009. Der fant vi en sak som vi forstod gjaldt den nyansatte daglige lederen, selv om han var anonymisert i dokumentene.

I dokumentene kom det fram rådmannen i Kristiansand hadde anmeldt ham for grovt bedrageri, fordi han angivelig hadde dobbeltført timer. Slik hadde mannen fått utbetalt penger han ikke hadde krav på. Men detaljene hadde vi ikke. Disse ville være å finne i politiets dokumenter.

7.1. Gjennombrudd for innsyn i avsluttet straffesak.

Det er lite kjent blant journalister, men det finnes åpninger i lovverket som åpner for innsyn i avsluttede straffesaker. Journalistene bak Dale-prosjektet har flere ganger fått innsyn i etterforskningsdokumenter ved å benytte åpningene som ligger i Politiregisterforskriften og i et rundskriv fra Riksadvokaten.

Politiregisterforskriften paragraf 27.2 første ledd sier: «*Begjæring fra andre om utlån eller gjennomsyn av dokumentene i en avsluttet straffesak kan bare etterkommes dersom vedkommende har saklig grunn for lån eller gjennomsyn av dokumentene.*»

Vi har i en rekke tilfeller de siste årene fått medhold i at journalister blir regnet som «andre». I dette konkrete tilfellet argumenterte vi med at «den saklige grunnen til innsyn ligger i at dette er en sak som omhandler anklager mot en betrodd, offentlig ansatts omgang med fellesskapets midler.»

I tillegg åpner Riksadvokatens rundskriv 2291/80 - Meddelelser til offentligheten om straffesaker for innsyn. Der heter det blant annet:

"Det bør derfor også fra politiets og påtalemyndighetens side vises forståelse for allmennhetens behov for å bli informert om behandlingen av straffesaker. Hensynet til straffesystemets allmennpreventive funksjon vil også kunne tale for en slik (begrenset) offentliggjøring."

Innsynsbegjæringen ble et gjennombrudd som kan få konsekvenser – også for andre journalister.

Vi ble innvilget fullt innsyn i straffesaksdokumentene, selv om Agder politidistrikt hadde henlagt saken etter «bevisets stilling». Slik fikk vi også tilgang til både kommunens anmeldelse og dokumentasjonen for anmeldelsen. Der gikk det blant annet fram at den senere Dale-sjefen hadde akseptert en skriftlig advarsel for forholdet. Han gikk også med på å gjøre opp for pengene han hadde fått for mye. Dette var imidlertid ikke nok for kontrollutvalget i Kristiansand kommune. De instruerte rådmannen til å politianmelde forholdet. Vi la alt materialet vi samlet inn om den daglige lederen i en tidslinje. Der fant vi flere interessante sammenhenger.

Det anmeldte forholdet hadde vært et tema i flere kommunale sammenhenger i Kristiansand mens ansettelsesprosessen i Dale Eiendomsutvikling pågikk.

Likevel ble hverken hodejegerfirmaet eller styremedlemmene som hadde ansvar for å finne ny daglig leder gjort oppmerksom på forholdene i Kristiansand. Det skulle ikke bli siste gang Dale-sjefen måtte i politiavhør.

7.2 Korrupsjonsanklagene

I slutten av januar 2017 var vi klare til å lansere «Luftslottet Dale», De siste dagene før publisering ble det gjort omfattende forhåndspromotering av saken. Det medførte at vi ble kontaktet av en person som mente å vite at det hadde funnet sted korrupsjonslignende forhold i forbindelse med byggingen av daglig leders private bolig i 2010 og 2011.

Flere virksomheter skulle ha fått tilbud om arbeid i forbindelse med den planlagte fylkeskommunale utbyggingen på Dale. Betingelsen var angivelig at Dale-sjefen satte fram krav om lavere pris på arbeid som skulle utføres på hans eget hjem.

Vi søkte innsyn i dokumenter om husbyggingen i Stavanger kommune, slik fikk vi navn på virksomheter som var involvert i arbeidet med privatboligen. Vi kontaktet firmaene. Oppsiktsvekkende nok hevdet sju av 12 firmaer vi var i kontakt med at de hadde fått et slikt tilbud.

Vi fikk også vite at det hadde oppstått en reklamasjonssak i kjølvannet av husbyggingen. Saken endte med forlik, men i forbindelse med rettssaken skulle også korrupsjonsanklagene ha blitt tatt opp. Vi søkte derfor innsyn i alle saksdokumenter fra Stavanger tingrett. I disse dokumentene lå ingenting om mulig korrupsjon.

Da vi kontaktet dommeren som hadde behandlet saken, nektet han å svare på spørsmål knyttet til saken. Han viste til at han prinsipielt ikke kommenterte opplysninger som kom fram under forhandlinger – selv om sakene var avsluttet.

Vi bestemte oss derfor for å prøve noe helt nytt: Vi søkte innsyn i dommerens egne notater fra rettsforhandlingene. Vi avgrenset innsynskravet til å omfatte kun notatene som gikk på anklagene om mulig korrupsjon.

Tingrettsdommeren avviste innsynsbegjæringen, og sa at det ikke fantes noen mulighet for å bringe saken videre. Men da vi argumenterte med at hans avvisning måtte regnes som en kjennelse, og at avgjørelsen dermed måtte kunne ankes til lagmannsretten, aksepterte han dette.

På grunn av reisefravær i Aftenbladets ledelse og sendrektighet i Schibsteds nye betalingssystem, ble imidlertid rettsgebyret til Gulating lagmannsrett betalt noen

dager for sent. Gulating lagmannsrett avviste derfor å realitetsbehandle saken. Det skal ikke legges skjul på at de interne forsinkelsene skapte frustrasjon.

Etter at Aftenbladet sommeren 2017 publiserte saken om den daglige lederens private bolig, åpnet politiet full korrupsjonsetterforskning. Saken ble henlagt etter bevisets stilling i romjulen 2017. Også sakene mot to entreprenører som hadde vært med på oppføringen av huset, ble henlagt.

8. Motstand og etiske utfordringer

Å skaffe tilgang til relevante dokumenter, bilder, tegninger, publikasjoner og ikke minst intervjuobjekter har ikke gått av seg selv i denne saken. Vi har blant annet opplevd at dokumenter vi er blitt gitt innsyn i, har blitt fjernet og makulert. Vi har også opplevd fysisk å bli nektet tilgang når vi har kommet for å jobbe ute på Dale.

8.1. Daglig leder nekter oss adgang

12. mai 2016, på trappa på Dale: «Du kan komme inn for å se på fakturaene. Men reiseregningene kan du glemme». Dale Eiendomsutviklings daglige leder har trosset sykemeldingen sin og kommet til selskapets kontor for å fortelle at nå er det nok. Dagen før hadde reporter Elisabeth Risa vært innom kontoret for å skaffe en oversikt over reisevirksomheten i selskapet. 12. mai skulle taggearbeidet for reisene starte.

Stemningen på trappen ble så ubehagelig at Risa trakk seg unna. I stedet kjørte hun bort, og i en busslomme laget hun et kort notat om møtet. Fylkesrådmann Trond Nerdal ble kontaktet angående hendelsen på trappen. Nerdal beklaget saken, og bekreftet at Aftenbladets innsyn også gjaldt reiseregningene. Dette ble videreformidlet til den sykemeldte daglige lederen og andre ansatte i administrasjonen i selskapet.

Dermed startet vi med å plote utgifter fra reiseregningene i datasettet. Det tidkrevende og møysommelige arbeidet var på langt nær avsluttet da vi tok sommerferie i slutten av juni.

8.2. Fylkeskommunen makulerer dokumenter

Aftenbladet hadde våren 2016 søkt om – og fått innsyn i – reiseregninger og fakturaer for perioden fra 2009 til og med 2014. Da vi tok sommerferie, gjensto jobben med å plote inn reiseregninger fra 09, 10 og 11. Disse årene var pengebruken på sitt høyeste, etter at fylkespolitikerne hadde vedtatt å pøse flere titalls millioner inn i utviklingsarbeidet med den nye bydelen.

Vi hadde bladd gjennom noen av permene før vi tok ferie, og sett at det var flere interessante reiseregninger i materialet vi ikke hadde ført inn i vårt datasett. Vi hadde

også avtale med de nye eierne på Dale at vi kunne returnere etter ferien for å fullføre jobben. Dokumentene sto innelåst i en safe de nye eierne hadde nøkkel til.

Da vi kom tilbake etter sommeren: Alle ringpermene stod tilsynelatende urørt i hyllene, men da vi åpnet dem var de rett og slett tomme. Alt av innhold, flere tusen dokumenter fra hovedbøker, fakturapermer og reiseregninger, var tatt ut og fjernet.

Det viste seg at en av de ansatte i løpet av sommeren hadde blitt låst inn av en vaktmester for å tømme permene. Ordren ble gitt av fylkets eiendomssjef Lars Hallgren. Hallgren, som fungerte som daglig leder og enestyre i forbindelse med avviklingen, sørget for at materialet fra 2011 og nyere ble flyttet til fylkeskommunes hovedkontor. Eldre materiale beordret han destruert. Deriblant tusenvis av dokumenter som Aftenbladet var gitt innsyn i. Ifølge Hallgren hadde revisor vist til nytt lovverk om at aksjeselskaps materiale eldre enn fem år, kan makuleres.

Saken har i ettertid vært gjenstand for store diskusjoner i Aftenbladet. Også Presseforbundet ble rådspurt. Vi skrev om hendelsen og vurderte også å politianmelde forholdet. Det ble imidlertid ikke gjort. Vi ønsket fokus på Aftenbladets avsløringer, og ikke på en konflikt med fylkeskommunen. Hallgren beklaget at han ikke kontaktet oss før makulering. Vi velger å tro at papirene ble fjernet grunnet en hektisk flyttefase og ikke for å skjule kontroversielle opplysninger.

8.3. Daglig leder avviser alle forsøk på personlig intervju

Daglig leder har helt siden tidlig i 2016 nektet å la seg intervju ansikt til ansikt eller via telefon av Aftenbladet. Et par måneder etter at vi startet arbeidet ble han sykmeldt, og har vært det siden. Vi gjorde en rekke forsøk over lang tid på å få ham i tale, dette forsinket også publisering av reportasjeserien. Til slutt gikk han med på å besvare spørsmål via e-post. Det skjedde etter at han selv tok kontakt etter han ble klar over at vi hadde funnet ut at han sommeren 2009 - like etter å ha fått stillingen i DE AS - ble politianmeldt av sin forrige arbeidsgiver for grovt underslag.

Sykdommen daglig leder opplyste å være rammet av, kan forsterkes av stress. Dette medvirket til at vi har gjort en rekke publiseringsvalg for å minske trykket. Det inkluderer publiseringsutsettelse, varsomhet i billedbruk, saker som ikke er blitt publisert og lignende.

Etter at vi ble klar over opplysninger som kunne føre til politietterforskning, sluttet vi for eksempel å bruke bilder av den daglige lederen i nye artikler. Dette ble gjort med utgangspunkt i den daglige lederens opplyste helsetilstand – selv om vi i den aktuelle fasen aldri mottok dokumentasjon på sykdomsbildet. At vi aldri møtte daglig leder ansikt til ansikt, har gjort det utfordrende å komme med oppfølgingsspørsmål.

Også andre sentrale aktører nektet å la seg intervju. Deriblant et folkevalgt styremedlem. Etter hvert ville heller ikke styrelederen snakke. Det var også svært

vanskelig å få den regnskapsansvarlige i selskapet til å svare på spørsmål. Regnskapene var ført på en slik måte at selv en ekstern ekspert vi knyttet til oss hadde problemer med å forstå. At den regnskapsansvarlige helst ikke ville forklare sammenhenger og oppsett for oss vanskeliggjorde arbeidet.

8.4. PFU-klage

Vi ble klaget inn til Pressens Faglige Utvalg av selskapets daglige leder. Der ble saken avvist etter at sekretariatet hadde levert en innstilling på at det ikke forelå presseetiske brudd.

I forbindelse med arbeidet med serien hadde vi loggført all kontakt vi hadde med de sentrale personene i Dale Eiendomsutvikling AS. Denne oversikten ble svært nyttig for oss når vi skulle skrive vårt tilsvaret til PFU.

8.5. Vårt arbeid ville koste liv

Vi ble av flere fortalt hva slags belastning vår kritiske journalistikk utgjorde for noen av de involverte. Flere av de sentrale aktørene eller personer rundt dem ga uttrykk for at omtalen kunne gi et dramatisk utfall for noen av dem som ble omtalt. Vi har forståelse for at det å havne i mediernes kritiske søkelys kan oppleves som svært tungt. I denne saken, som omhandlet omfattende bruk av fellesskapets midler, var det likevel aldri aktuelt å avslutte arbeidet.

Vi valgte imidlertid å ta flere hensyn. Ikke minst gjaldt det i forhold til den daglige lederen. Som nevnt tidligere gjaldt det for eksempel i forhold billedbruk på front, god tid til tilsvaret, utsettelse av publisering og saker vi lot være å publisere. I flere tilfeller sendte vi hele artikler til gjennomlesning i forkant, både for at de omtalte og deres nærmeste skulle få anledning til å ta forholdsregler, men også fordi de fikk en ekstra mulighet til å kommentere opplysninger når de fikk se dem i sammenheng. Ved ett tilfelle valgte vi også å etterkomme ønsket fra den daglige lederen om å publisere hans tilsvaret uredigert i sin helhet.

I tillegg til menneskelige hensyn, hadde vi også en annen grunn til ikke å lage alle sakene vi kunne laget om selskapets ledelse. Vi ønsket ikke at dette skulle bli en sak der forholdene vi avdekket rundt Dale-sjefen, skulle ta all oppmerksomhet bort fra det ansvaret som lå på styret, fylkestinget og administrasjonen i fylkeskommunen.

9. Noen funn og konsekvenser

Det har stor symboleffekt for en regionavis som Stavanger Aftenblad å kunne vise lokale politikere, næringsliv og andre aktører at vi har ressursene, kraften og metodene til å gå fullstendig i dybden på de største sakene. For første gang kom de store tallene for Dale-prosjektet frem:

- Fylkeskommunen har i alt overført **88 millioner skatte kroner** til DE AS. Av dette er drøyt 80,7 millioner tilført etter at kalenderen gikk 2010. I tillegg ble det brukt en million skatte kroner på juridisk hjelp i forbindelse med salgsprosessen i 2015.
- Dale-prosjektet har også mottatt **2 millioner kroner** fra EU.
- Dale Eiendomsutvikling har hatt rundt **164 millioner kroner i inntekter**, i all hovedsak på å leie ut lokaler til andre virksomheter i samme periode. Dette er midler selskapet selv har disponert og brukt. Dale Eiendomsutvikling har aldri overført ei eneste krone i utbytte til eieren, Rogaland fylkeskommune.
- Til sammen er det altså brukt rundt **254,5 millioner kroner** på eiendommen som politikere og ledende ansatte i fylkeskommunen høsten 2014 var så ivrige etter å bli kvitt, at de var klare til å gi den vekk.

****Millionoppdrag uten anbud:** Etter Aftenbladets avsløringer innrømmet fylkesrådmann Trond Nerdal at det var avdekket mulige lovbrudd på Dale. Han viste spesielt til selskapets manglende praktisering av lov om offentlige anskaffelser. Arkitekter fikk millionoppdrag uten anbud, reklamebyrå og en kommunikasjonsrådgiver fikk oppdrag som langt oversteg grensen for anbudskonkurranse. Vår gjennomgang av fakturaene gjorde oss i stand til å fastslå nøyaktig hvor mye hver enkelt aktør hadde fakturert selskapet.

****Skåling i offentlig regi:** I årene 2011 til 2014 betalte Dale Eiendomsutvikling AS for 182 bar- og restaurantbesøk. Til sammen kostet maten og drikkevarene det fylkeskommunale selskapet 416.414 skatte kroner. 132.061 fylkeskommunale kroner gikk med til champagne, vin, drinker og øl.

****Kostbar ansatt:** Dale-ansatt reiste for over 400.000 kroner på selskapets regning, hun fikk dekket reiseutgifter da at hun flyttet til Brussel da ektemannen fikk jobb der.

****Bortkastede planer:** Det ble laget planer og skisser for den nye Dale-byen for over 30 millioner kroner. Alt bortkastet. De nye eierne ville ikke bruke noen av dem.

****Tvilksom politikerstyring:** Styret i Dale Eiendomsutvikling besto utelukkende av politikere. Flere styremedlem var blant de mest sentrale i sine partier. Overfor Aftenbladet har noen av dem innrømmet at de ikke hadde tilstrekkelig kunnskap og oversikt til å besitte et slikt verv. I etterkant innrømmet flere styremedlem at de var uten kunnskap og oversikt. Ett styremedlem erkjente at han ikke hadde hatt tillit til daglig leder – men hadde aldri sagt fra om det. Et annet styremedlem erkjente at hun hadde latt være å si noe fordi hun følte seg «tosjen» når hun stilte spørsmål om fremdrift og pengebruk. På fylkestingsmøtet i Haugesund i desember 2017 ble det gjort et enstemmig vedtak om obligatoriske styremedlemkurs for alle folkevalgte i fylkestinget. Både fra politikere og administrasjonen er det uttalt at Dale-saken vil få konsekvenser for hvordan styrer settes sammen i framtiden. Flere partier vil gå

lenger enn fylkestingsvedtaket om styresammensetning. Høyre har ved to anledninger i ettertid gitt sine politiske styreplasser til fagfolk i stedet for partimedlem.

****Ukjent bakgrunn:** Vi avdekket at den daglige lederen som ble ansatt for å gjennomføre politikernes ambisiøse planer, hadde erkjent å dobbeltføre timer hos sin forrige arbeidsgiver. Kristiansand kommune valgte på samme tid som han fikk jobben på Dale å politianmelde ham for grovt underslag - uten at hverken hodejegerfirmaet, leder eller nestleder i styret, som hadde ansvaret for å finne den beste kandidaten – var gjort kjent med det. Saken ble henlagt etter bevisets stilling av politiet/påtalemyndigheten i Kristiansand.

****Full granskning:** Rogaland fylkeskommunes kontrollutvalg vedtok april 2017 enstemmig at det bør gjennomføres en full granskning av mulig sløsing med offentlige midler, styrets og administrasjonens ansvar og om revisjonen av DE AS var i tråd med god revisjonsskikk. Saken ble utsatt da politiet kort tid senere startet korrupsjonsetterforskning. Etter at politiet henla saken vil kontrollutvalget på neste møte i februar starte arbeidet med å fremme granskningssak for fylkestinget.

****Spillet rundt salget av eiendommen:** Opplysningene i Dale-serien gjorde at også salget er et av forholdene fylkeskommunens kontrollutvalg mener bør granskes.

****Korrupsjonsetterforskning:** Politiet startet korrupsjonsetterforskning etter at representanter for sju småbedrifter sto fram anonymt med opplysninger om at de ble forespeilet lukrativt arbeid på Dale om de senket prisen på byggingen av privatboligen til den daglige lederen på Dale. Saken ble henlagt etter bevisets stilling.

****Rydder opp i alkoholbruk:** Da artikkelserien sto på trykk, hadde ikke Rogaland fylkeskommune skrevne retningslinjer som regulerte bevertning på det offentlige regning. Sommeren 2017 vedtok fylkestinget at all servering på fylkeskommunens regning skal forhåndsgodkjennes av fylkesordføreren på det folkevalgte området, og av fylkesrådmannen/rektor på det administrative området. I tillegg er maksgrensen for alkohol satt til to enheter, og fylkeskommunen aksepterer kun regningen dersom enhetene er knyttet til måltider.

Aftenbladets avsløringer i Dale-saken har satt dagsorden flere ganger gjennom 2017, og engasjert både lesere og folkevalgte. «Aftenbladets opprulling av «Luftslottet Dale» viser til fulle hvor viktig en sterk, uavhengig og kritisk presse er», het det i ett av en rekke debattinnlegg som ble sendt redaksjonen om saken i 2017. Artikkel- og reportasjeserien var et voldsomt og tidkrevende arbeid, men de mange tilbakemeldingene på at vi har innfridd samfunnsoppdraget gjør det verdt alle timene som gikk med.

Stavanger 9/1-17

Elisabeth Risa, Hans Petter Aass, Ove Heimsvik og Filip Blaauw